

MARIA DANUTA DOMOSŁAWSKA-BARANIECKA

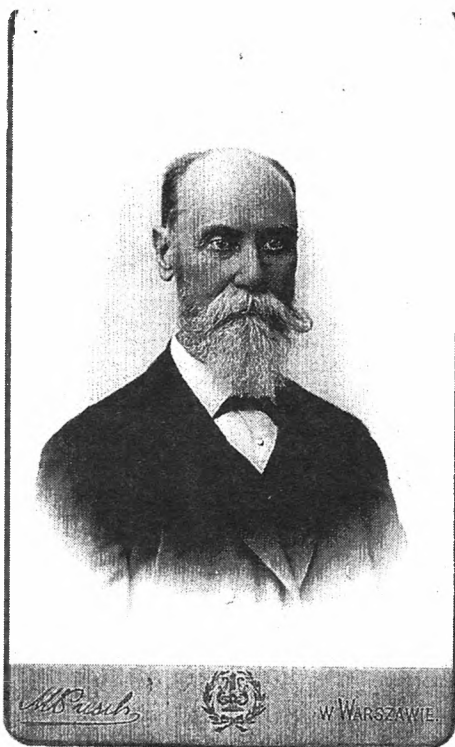
WSPOMNIENIE O PROFESORZE TEOFILU CICHOCKIM W SETNĄ ROCZNICĘ ŚMIERCI

W roku 2002 minie setna rocznica śmierci profesora Teofila Cichockiego, mojego pradziadka, pioniera rozwoju chemii rolnej i gleboznawstwa w drugiej połowie XIX wieku.

Teofil Cichocki, syn Adama (urzędnika celnego) i Małgorzaty z Raciborskich urodził się 27.04.1830 roku w Warszawie. W 1849 r. ukończył oddział chemiczny gimnazjum realnego. Do roku 1861 mieszkał i pracował w Warszawie. To okres warszawski, kiedy poszukiwał swej życiowej drogi zawodowej.

W 1850 r. T. Cichocki został asystentem u profesora Belzy w Instytucie Agromicznym Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnego w Marymoncie. Po paru latach został stamtąd delegowany na studia w Akademii Rolniczej w Prusku koło Opola, a potem powrócił do pracy w Instytucie w Marymoncie na stanowisku profesora chemii i technologii.

W okresie warszawskim Profesor Cichocki uczył chemii w szkołach, np. rzemieślniczo-niedzielnej, pisywał do czasopism o charakterze rolniczym, współpracował z Biblioteką Nauk Przyrodniczych i Biblioteką Rzemieślnika Polskiego. Dla Biblioteki Warszawskiej tłumaczył z francuskiego. Znał też wtedy już niemiecki i rosyjski. Pierwsze trzy publikacje T. Cichockiego pochodzą z 1853 r. (Korespondent Przemysłowy, Handlowy i Rolniczy nr 83 i 84-tygodniowy dodatek do Gazety Warszawskiej), a dotyczą zastosowań chemii i technologii w rolnictwie.

W lutym 1858 roku powstało Towarzystwo Rolnicze w Królestwie Polskim. Od początku zajęto się klasyfikacją, bonitacją i nomenklaturą gleb powołując Delegację Gleboznawczą, a następnie Pracownię Chemiczną tego Towarzystwa. Teofil Cichocki wygrał konkurs na organizatora tej Pracowni przedstawiając pracę „Nauki, sztuki i przemysł łączą się nierozzerwalnym węzłem”. W ciągu dwu lat T. Cichocki, jako kierownik tej Pracowni rozwinął program analiz gleb, a kilka setek próbek otrzymał z trzydziestu okręgów od Częstochowy do Hrubieszowa na południu, do Lipna i Tykocina na północy. Oznaczano skład mechaniczny rozróżniając trzy frakcje: piasek gruby, piasek miazki i glinę, następnie wodę higroskopową jako wskaźnik zmian gleby podczas wysychania, dalej zawartość materij organicznych, tlenu żelaza, glinki, kwasu fosforowego oraz węgla wapnia, węgla magnezu i soli alkalicznych.

Przez analizy w Pracowni Chemicznej, chemik Teofil Cichocki związał się na trwałe z gleboznawstwem.

Okres puławski 1862–1882 był czasem stabilizacji zawodowej i życiowej profesora Teofila Cichockiego, a rozpoczął się, gdy został on powołany na Katedrę Technologii Chemicznej Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach. W uczelni tej kształcił studentów, wykonywał badania chemiczne na użytek rolnictwa a także prowadził Bibliotekę Naukową. W okresie po powstaniu styczniowym Instytut zaprzestał na pewien czas naboru i szkolenia studentów, głównie Polaków. Niekorzystnych skutków tego okresu T. Cichocki osobiście uniknął, gdyż uzyskał wtedy stypendium dla poznania rolniczych zakładów naukowych Francji i Niemiec. Po powrocie nadal pracował w Instytucie, aż do przejścia na emeryturę. O emeryturę zabiegał, gdyż po odejściu dyrektora Instytutu Iwana Tiuczewa (uczonego dużej miary i wielkiego przyjaciela Polaków), warunki stawały się coraz bardziej nieprzychylnie dla wielu profesorów.

Instytut w Puławach wydawał Kroniki (*Zapiski Nowoaleksandrijskowo Instytutu*), w których T. Cichocki w latach 1876–1882 publikował wyniki badań chemicznych i sprawozdania z zajęć dydaktycznych, a także np. z wycieczek naukowych i Zjazdów (m.in. V Ogólnorosyjski Zjazd Przyrodników i Lekarzy w 1876 r.) oraz teksty okolicznościowych wykładów (tzw. inauguracyjnych). W odrębnym dziale Kronik umieszczał też sprawozdania z kierowania Biblioteką i o nowych nabytkach książek zagranicznych. W tym czasie współpracował także w przygotowywaniu wydanego przez F. Erlickiego dzieła (335 str.) pt. „Rys historyczny instytutów rolniczo-leśnych w Królestwie Polskim” (1877 r.).

W okresie pracy w Instytucie w Puławach T. Cichocki kontynuował opracowania haseł dla Encyklopedii Powszechnej z zakresu chemii nieorganicznej np.: Glin, glinka (1862), Krzem, krzemionka (1864), Wapno, wapnowanie (1867), jak też z dziedziny chemii organicznej np. Aldehydy, Szeregi związków organicznych (1867), Żywice (1868). Ponadto podjął też później współpracę z Encyklopedią Rolnictwa i wiadomości związek z nim mających opracowując tematy bliżej dotyczące zastosowań praktycznych np. Asphalt (1873), Cukier, cukrownictwo (1873), Garbniki (1874), Drożdże (1874), Gorzelnictwo (1874), Guma (1876) w kolejnych tomach tej encyklopedii (I, II, III).

Głównym przedmiotem badań gleboznawczych T. Cichockiego były zawartość węglanów oraz pyłowe i ilaste części gleby.

Zawartość węgla wapnia, a rzadziej także magnezu określał głównie w glebach z południowych okręgów m.in. chełmskiego, hrubieszowskiego, miecho-wskiego i jędrzejowskiego. Gleby te Cichocki nazywał rędzinami (choć zbierał

też i inne nazwy lokalne). Zasięg tych gleb odpowiada obszarom wychodni kredowych lub jurajskich skał węglanowych i stąd współpraca T. Cichockiego z geologiem Ludwikiem Zejsznerem. Najzasobniejsze w węglany okazały się w badaniach Cichockiego rędziny chełmszczyzny, o zawartości nawet do 51,4% CaCO_3 .

Pyłowe i ilaste części gleby podczas analiz u Cichockiego określane były jako spławy (skąd późniejszy termin części spławialnych). Gleby nazywane były glinami lub glinkami (te ostatnie w części – to staropolska nazwa lessów). Spławy badał T. Cichocki jako składnik decydujący o żyzności gleb i możliwości zachowania wilgoci. Pozostałość kolejnych spławów na sączkach analizował pod mikroskopem określając mikrometrem wielkość ziarn, ale także ich kształt, co pozostawało w związku z ich sypkością lub lepkością (właściwościami ściągającymi na sączku podczas wysychania), zapewne więc z obecnością części koloidalnych.

Trzeci – sobieszynski okres pracy Teofila Cichockiego 1882–1902 związany jest z Fundacją – zapisem dóbr hr. Kajetana Kickiego na rzecz rozwoju rolnictwa i nauk rolniczych. Teofil Cichocki zaprojektował i zorganizował Stację Doświadczalną w Sobieszynie, którą kierował (1886–1892), a następnie patronował jej do 1902 roku. Sprawozdania z badań Stacji dotyczące głównie upraw, ale także i gleb, publikowane były w wielu tygodniowych zeszytach *Gazety Rolniczej* – tygodniowego dodatku do *Gazety codziennej*, a następnie samodzielnego tygodnika. Sprawozdania z prac publikował T. Cichocki w latach 1887 i 1888, a następnie z udziałem Stanisława Domostawskiego (1889), Mariana Chojnackiego (1891) oraz jako zbiorowe pod kierunkiem Antoniego Sempołowskiego (1892, 1893).

W tym okresie pomagał też w organizacji i nauczaniu w Sobieszynskiej Szkole Rolniczej (tzw. niższej – I. rzędu), powstałej w ramach tej samej Fundacji. Szkoła założona została w 1896 r. i kierowana była przez kilkanaście pierwszych lat przez dyrektora Stanisława Domostawskiego wcześniej studenta u T. Cichockiego w Instytucie puławskim, później współpracownika i zięcia, u którego (i jego żony Marii, młodszej córki Cichockiego) mieszkał profesor Cichocki w ostatnich latach życia.

Teofil Cichocki zmarł 10.09.1902 roku w Januszówce koło Sławuty (w dobrach ks. Sanguszki na Wołyniu), gdzie przebywał u starszej córki Anny. Pochowany został w Sobieszynie.

Pamięć o profesorze zachowana została m.in. dzięki publikacjom: „Teofil Cichocki – wspomnienie pośmiertne” (*Gazeta Rolnicza* nr 50, 1902) oraz haśle „Cichocki Teofil, Faustyn” (*Polski Słownik Biograficzny* PAU, t. IV, 1938).

Najwięcej danych o pracach organizacyjnych i o merytorycznych osiągnięciach Teofila Cichockiego w zakresie gleboznawstwa przekazał następnym badaczom profesor Michał Strzemski w „Historii gleboznawstwa polskiego” (1980): ... „Teofil Cichocki wyświadczył wiele usług gleboznawstwu i chemii rolnej, - ... po raz pierwszy w Polsce zastosował masowe analizy chemiczne i mechaniczne gleb, - ... ogromnym sukcesem wśród mikroelementów było wykrycie fluoru w popiele gryki”. Wreszcie profesor Strzemski ocenił, że Teofil Cichocki był w polskim gleboznawstwie centralną postacią trzeciego ćwierćwiecza XIX wieku, że odznaczał się skromnością oraz lakonicznością w swych licznych publikacjach.

Pradziadkowi memu – Teofilowi Cichockiemu przypadło żyć w czasach zaborów, pod zaborem rosyjskim. Wraz z wieloma innymi Polakami okresu pozytywizmu służył ojczyźnie i postępowi tzw. pracą u podstaw, inaczej pracą or-

ganiczną, a oprócz zajęć zawodowych pełnił także powinności społeczne. M.in. był członkiem Rady Głównej Opiekuńczej Zakładów Dobroczynnych w Królestwie Polskim oraz członkiem Rady Opiekuńczej szpitala w później kuratorem szpitala św. Karola w Puławach.

Do zachowania pamięci profesora T. Cichockiego przyczynił się także mój ojciec Kazimierz Domosławski (syn Marii z Cichockich i Stanisława Domosławskiego, założyciela Szkoły Rolniczej w Brzozowej). K. Domosławski opracował w 1952 r., w 50-lecie śmierci T. Cichockiego bibliografię jego prac, a potem uczestniczył w 1957 r. w przygotowaniach jubileuszu 60-lecia Szkoły Rolniczej i 70-lecia Stacji Doświadczalnej w Brzozowej i w przygotowaniach publikacji wydanych z tej okazji. Dzięki staraniom Kazimierza Domosławskiego i profesora Michała Strzemskiego umieszczono na domu T. Cichockiego w Puławach tablicę pamiątkową poświęconą pamięci profesora Teofila Cichockiego. Równocześnie władze miejskie nadały ulicy (dawnej Koszarowej) nazwę Teofila Cichockiego. Dom został zburzony w 1972 r., a przechowaną tablicę przekazałam w 1998 roku do Muzeum Regionalnego w Puławach, gdzie wmurowana została przy wejściu do sal muzealnych.